Staré vinohrady na okrajoch pohorí Slovenska ako atribút archetypu krajiny.

XXVIII. KONFERENCIA
KRAJINA – ČLOVEK – KULTÚRA
Historické krajinné štruktúry

Juraj Hreško *, Veronika Piscová **, Gabriel Bugár *

Katedra ekológie a environemntalistiky FPVaI UKF v Nitre

Ústav krajinnej ekológie SAV, Pobočka v Nitre

Pestovanie viniča je na Slovensku aj v okolitých krajinách nielen významným socio-ekonomickým, ale aj krajinotvorným fenoménom, ktorý bol limitovaný prírodnými podmienkami a faktormi. Na druhej strane aktivity spojené s vinohradníctvom menili krajinu a stali sa aj významným regionalizačným znakom južne situovaných častí Slovenska, čo je dokladované šiestimi vinohradnickými oblasťami a štyridsiatimi rajónmi, v rámci ktorých bolo vyčlenených 603 vinohradníckych obcí. Pestovanie viniča na Slovensku právne upravuje Zákon o vinohradníctve a vinárstve, ktorý je účinný od roku 2020.

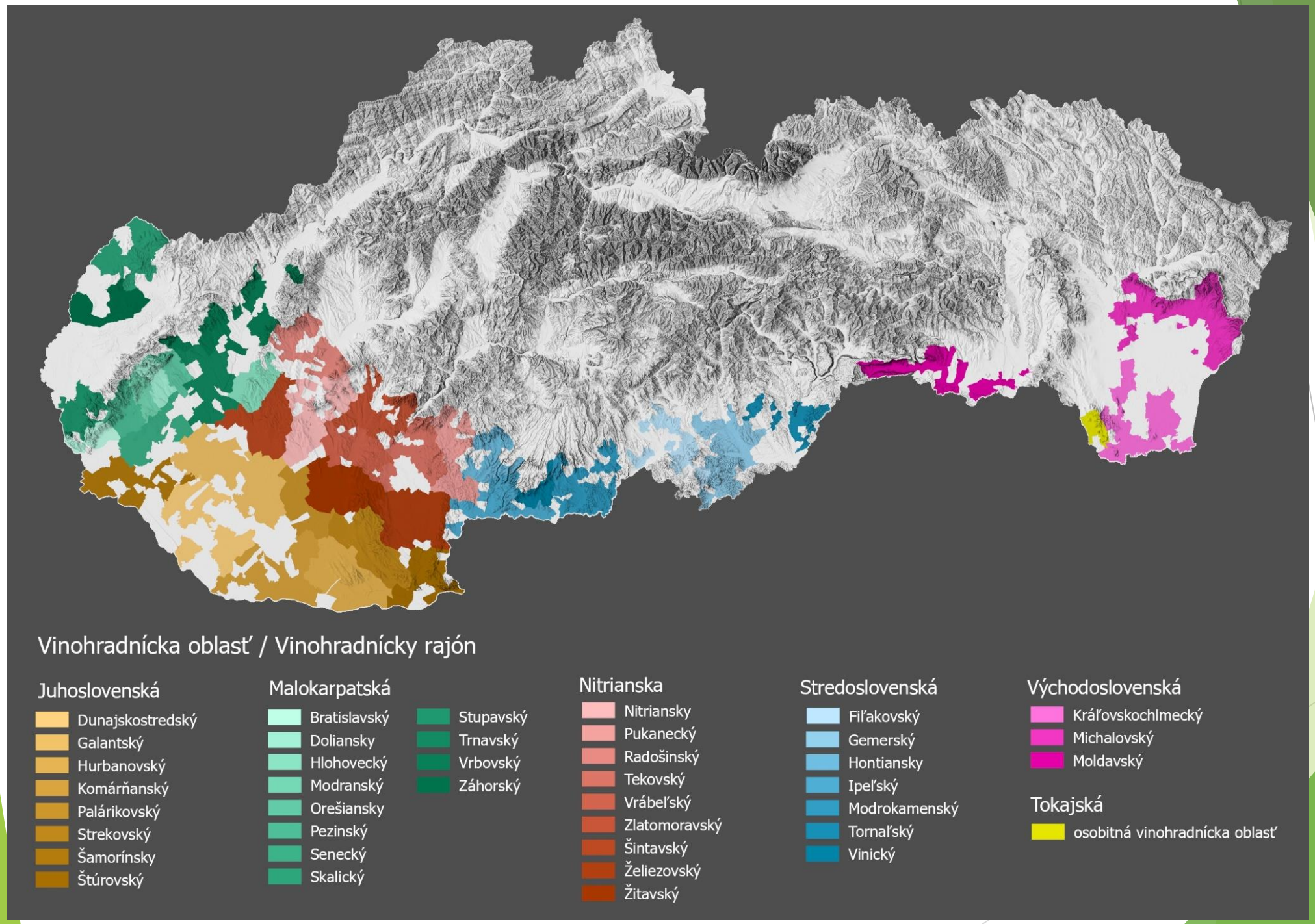
Plochy zaregistrovaných vinohradov podľa oblastí v ha

Vinohradnícka oblasť	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Malokarpatská	5970	6032	5906	5897	5805	5819	5588	5490	5488	5450	5193	5475	5004	4727	4260	4175	4034	3947	3879
Južnoslovenská	6167	6118	6413	5989	6103	5283	4903	4673	4558	4496	5018	5116	5031	4921	4170	4230	4318	4171	4782
Nitrianska	4029	4138	4233	4204	4083	3941	3884	3827	3823	3806	3192	3391	3182	2931	3248	3296	3055	2993	2671
Stredoslovenská	2368	2596	2596	2373	2364	2448	2320	2328	2289	2255	2187	2227	2163	1975	1883	1848	1795	1713	1485
Východoslovenská	1605	1720	1801	1839	1704	1733	1582	1548	1526	1509	1244	777	1132	975	925	890	773	726	656
Tokaj	908	1453	1481	1484	1418	1401	1357	1105	1021	996	1212	1451	1086	1081	929	919	1105	1092	891
Spolu	21047	22057	22 430	21786	21477	20625	19634	18971	18705	18512	18046	18437	17598	16610	15415	15358	15080	14642	14364

ZDROJ: ÚKSÚP
Dňa:06.04.2023

Zákon 313 z 30.júna 2009 o vinohradníctve a vinárstve Z.z.

Zväz výrobcov hrozna a vína na Slovensku: Slovenské vinohradníctvo a vinárstvo, Dostupné na internete: http://www.zvhv.sk/main.php?modul=svv&task=0

Vinohradnícka oblasť / Vinohradnícky rajón
Juhoslovenská
Dunajskostredský
Galantský
Hurbanovský
Komárňanský
Palárikovský
Strekovský
Šamorínsky
Štúrovský
Malokarpatská
Bratislavský
Doliansky
Hlohovecký
Modranský
Orešiansky
Pezinský
Senecký
Skalický
Stupavský
Trnavský
Vrbovský
Záhorský
Nitrianska
Nitriansky
Pukanecký
Radošinský
Tekovský
Vrábeľský
Zlatomoravský
Šintavský
Želiezovský
Žitavský
Stredoslovenská
Fiľakovský
Gemerský
Hontiansky
Ipeľský
Modrokamenský
Tornaľský
Vinický
Východoslovenská
Kráľovskochlmecký
Michalovský
Moldavský
Tokajská
osobitná vinohradnícka oblasť

Niečo z histórie vinohradníctva

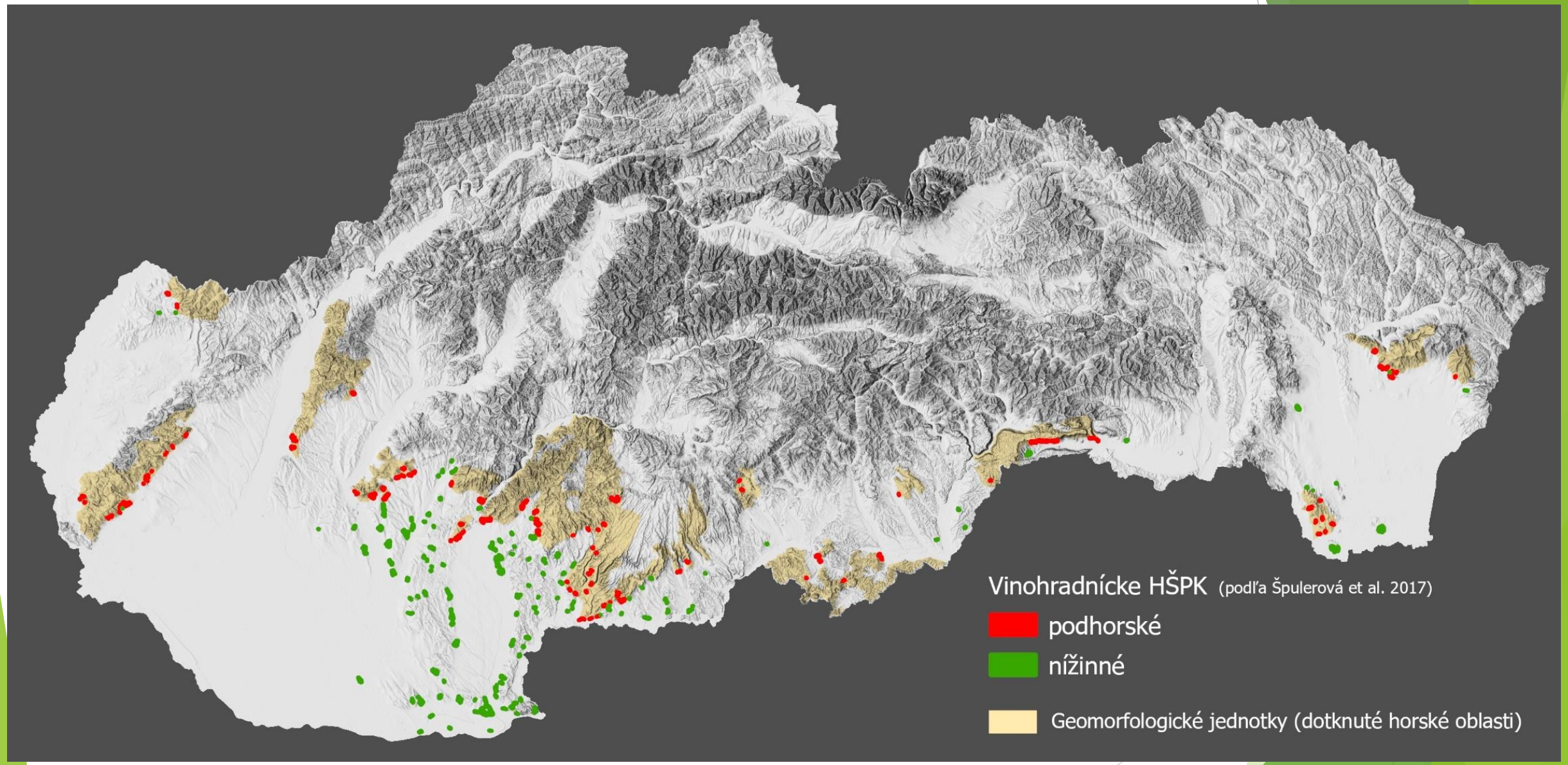
Najstaršie dôkazy o pestovaní viniča na území Slovenska siahajú do obdobia 5. storočia pred n. l., keď naše územie obývali keltské kmene, o čom svedčia archeologické nálezy z rakúskeho Linzu i zo Smoleníc v Malých Karpatoch.

- Avšak až príchodom Rimanov na naše územie sa pestovanie viniča a výroba vína zintenzívnila. Rímsky cisár Marcus Aurélius Probus v treťom storočí dokonca nariadil svojim légiám, aby zakladali nové vinice na dobytom území Galie a Panónie. Vinič našiel aj v týchto „severných" oblastiach dobré podmienky a ujal sa. Zánikom rímskej ríše však pestovanie viniča nekončí, ale pretrváva až do príchodu Slovanov do Karpatskej kotliny.
- Aj na Veľkej Morave malo vinohradníctvo svoje pevné miesto v poľnohospodárskej činnosti.

V období panovania kráľa Štefana I. (997 – 1038) sa začína vytvárať ucelené malokarpatské vinohradníctvo rozšírením viníc od Bratislavy do Rače, Svätého Jura, Limbachu, Pezinka, Modry, až po Horné Orešany. Tento rozmach vinárskej produkcie pokračuje aj do ďalších oblastí na severovýchod v okolí Nitry, ako aj na juh stredného Slovenska až do vpádu tatárskych vojsk na naše územie v roku 1241. V roku 1451 sa zakladá Združenie vinohradníkov v Bratislave, v roku 1494 vzniklo slávne Bratstvo cechu vinárskeho v Pezinku.

- Počas panovania Márie Terézie a Jozefa II. zaznamenávame najväčší rozkvet vinohradníctva na našom území. Výmera viníc dosahuje takmer 57 000 ha.
- Avšak koniec 19. storočia priniesol do európskych viníc pohromu v podobe fyloxéry, zhubnej choroby viniča, ktorá zdecimovala takmer 80% viníc. Nenávratne sa zničili niektoré tradičné odrody, vinohradníctvo v celej Európe bolo na kolenách.
- Záchrana prišla spoza oceánu, keď sa vo viniciach použil na výsadbu americký podpníkový vinič odolný voči tejto chorobe. Do neho sa začali štepiť ušľachtilé odrody, ktoré poznáme dodnes.

https://www.ulrichvino.sk/historia-vina-na-slovensku/

Vinohradnícke HŠPK (podľa Špulerová et al. 2017)
podhorské
nížinné
Geomorfologické jednotky (dotknuté horské oblasti)

Prečo vinohrady a prečo pohoria?

Náš projekt VEGA je zameraný na archetypy krajiny horských regiónov Slovenska, preto chceme zvýrazniť význam horských okrajov ako potenciálnych archetypov, čo sme už potvrdili pri Atlase archetypov krajiny Slovenska. To isté platí o starých vinohradoch, s tým, že sa chceme zamerať na tie, ktoré boli situované na okrajové svahy, príp. úpätia pohorí Slovenska. Vinohrady takého typu sa významne uplatňujú aj v biofyzikálnych vlastnostiach krajiny a tvoria významný kultúrno-historický fenomén krajiny Slovenska.

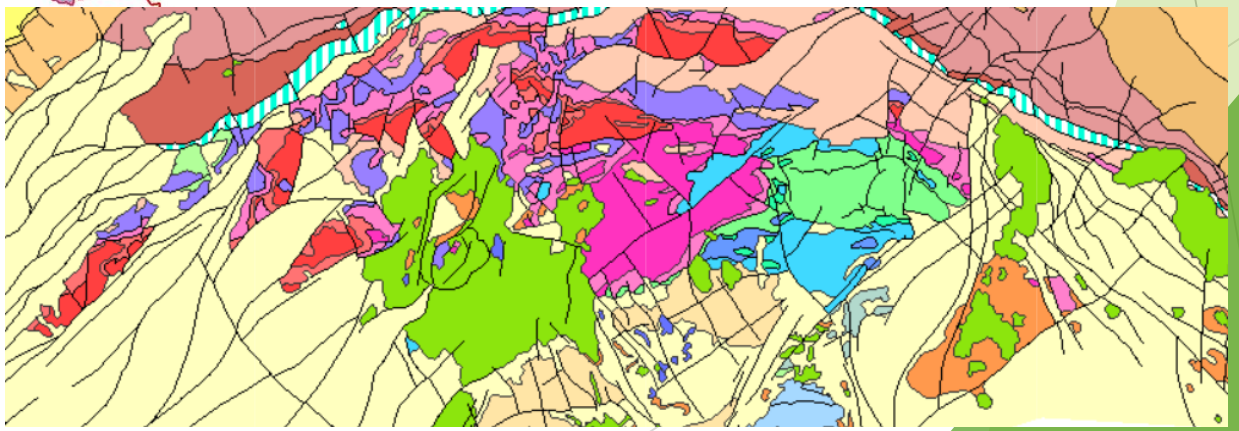
Pestovanie viniča je na Slovensku aj v okolitých krajinách nielen významným socio-ekonomickým, ale aj krajinotvorným fenoménom, ktorý bol limitovaný prírodnými podmienkami a faktormi. Znamená to, že vinohrady zvyšujú pestrosť krajinnej štruktúry, najmä na rozhraní medzi monotónnou lesnou krajinou a intenzívne využívanou poľnohospodárskou krajinou. Ďalej skvalitňujú percepciu krajiny, kvalitu krajinného obrazu a umožňujú podmienky pre pestrejšiu biodiverzitu. Prakticky v každom starom vinohrade sa zachovali staré odrody hrozna, ovocných stromov a krov. Horské okraje s vinohradmi zvyšujú atraktívnosť prostredia pre rôzne formy turizmu a vytvárajú podmienky pre lokálny cestovný ruch.

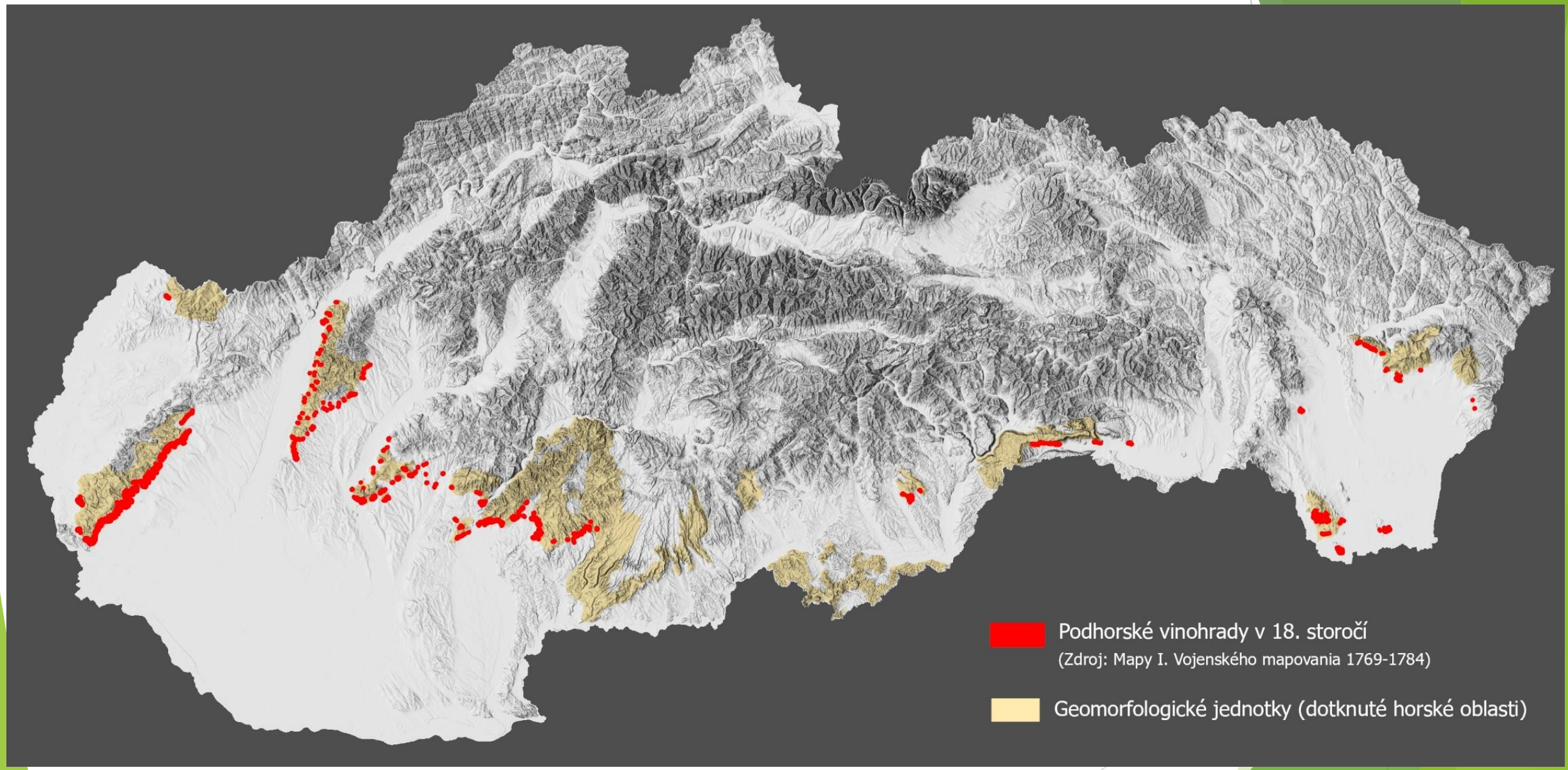
Na druhej strane aktivity spojené s vinohradníctvom menili krajinu a stali sa aj významným regionalizačným znakom južne situovaných častí Slovenska, čo je **dokladované šiestimi vinohradníckymi oblasťami, štyridsiatimi rajónmi v rámci ktorých bolo vyčlenených 603 vinohradníckych obcí.** Pestovanie viniča na Slovensku právne upravuje Zákon o vinohradníctve a vinárstve, ktorý je účinný od roku 2020.

ROZŠÍRENIE STARÝCH VINOHRADOV NA SLOVENSKU

Výskyt starých vinohradov na horských okrajoch Slovenska je obmedzený na južné výbežky a okraje pohorí vnútorných Západných Karpát a podľa administratívneho členenia Slovenska je ich výskyt situovaný na územia Bratislavského, Trnavského, Nitrianského, Bánskobystrického a Košického kraja. Podľa geomorfologického členenia iba jeden horský okraj patrí pohoriu Vonkajších Západných Karpát a to Bielym Karpatom, ktorých najjužnejší výbežok siaha až k Záhorskej nížine. Ďalšie vinohrady sa vyskytujú na okrajoch pohorí Centrálnych Západných Karpát – Malé Karpaty, Považský Inovec a Tríbeč. V oblasti Vnútorných Západných Karpát je to Slovenský kras, Zemplínske vrchy a Humenské vrchy. Samostatnú jednotku v Popríkrovových formáciách predstavujú andezitové Neovulkanity – Pohronský Inovec, Štiavnické vrchy, Burda, Krupinská planina a Vihorlat.

Podhorské vinohrady v 18. storočí
(Zdroj: Mapy I. Vojenského mapovania 1769-1784)
Geomorfologické jednotky (dotknuté horské oblasti)

SKÚMANÉ ÚZEMIA STARÝCH VINOHRADOV

1. **Malokarpatská VHO (vinohradnícka oblasť)**
- **Skalický VR - Radošovce**
- Malé Karpaty – Devín, Karlová Ves , Dúbravka, Sv. Jur, Dolné Orešany

2. **Nitrianska VHO**
- Považský Inovec – Bojná (vinohrady), Koplotovce (st.vinohrady)
- Tríbeč – Jelenec-Ladice, Nitrianske Hrnčiarovce-Štitáre,
- Pohronský Inovec – Hronský Beňadík
- Štiavnické vrchy – Čajkov, Pukanec

3. **Južnoslovenská VHO**
- Burda – Chľaba, Kamenica nad Hronom (Pusté vinice)

4. **Stredoslovenská VHO**
- Štiavnické vrchy – Sebechleby (Stará hora, Staré vinice)
- Krupinská planina – Hrušov, Vinica

5. **Východoslovenská VHO**

Slovenský kras – Jabloňov nad Turňov, Turňa nad Bodvou,

Zemplínske vrchy – Viničky, Veľká Tŕňa-Malá Tŕňa,

Vihorlat – Trnava pri Laborci, Vinné-Kaluža

Humenské vrchy – Oreské, Krivošťany

Dohovor o krajine Rady Európy

"Krajina" znamená časť územia, tak ako ju vnímajú ľudia, ktorej charakter je výsledkom činností a vzájomného pôsobenia prírodných a/alebo ľudských faktorov;

C Identifikácia a hodnotenie

1 S aktívnou účasťou zainteresovaných strán v súlade s článkom 5. c, za účelom zlepšenia úrovne poznania svojich typov krajiny sa každá zmluvná strana zaväzuje:

a

i vymedziť vlastné typy krajiny na celom svojom území;

ii analyzovať ich charakteristiky, ako aj hybné sily a tlaky, ktoré ich formujú;

iii zaznamenávať ich zmeny.

b vyhodnotiť takto vymedzené typy krajiny s ohľadom na zvláštne hodnoty, ktoré sú im pripisované zainteresovanými stranami a obyvateľstvom.

Archetyp je kvázi homogénne územie odlišné od svojho súčasného okolia, charakteristické špecifickým spôsobom a intenzitou využívania krajiny s typickým zastúpením krajinných prvkov v krajine naviazaných na formy reliéfu a ich usporiadaním v priestore.

Pod archetypom krajiny rozumieme spôsob adaptácie krajiny na vplyvy a zmeny vyvolané činnosťou človeka, v našich podmienkach od mladého paleolitu až po súčasnosť.

V zmysle Mičiana (1977) sa spravidla na hraniciach susediacich priestorových jednotiek krajiny (komplexov, typov) odohrávajú najintenzívnejšie procesy a javy.

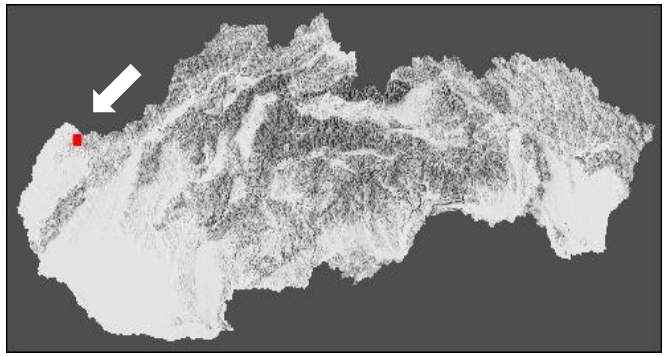
Archetyp je práve tým územím, resp. tou časťou krajiny, ktorý spravidla tieto hranice integruje a je charakteristický pestrou škálou zmien a procesov, ktoré prebiehajú na rozhraní jednotiek s odlišnými vlastnosťami.

Archetyp ako reálna časť krajiny je významný predovšetkým atribútom konektivity, t.j., že prepája často odlišné krajinné typy.

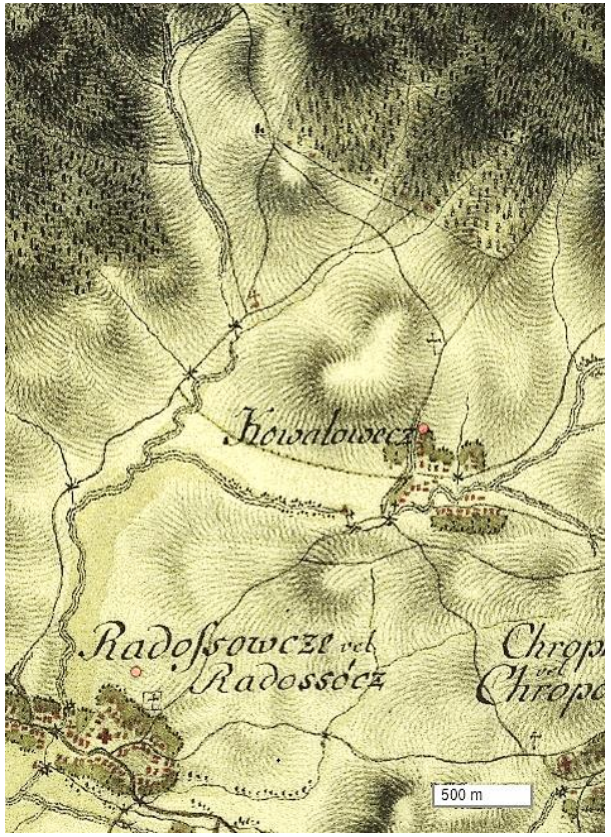
Klasifikačné kritériá starých vinohradov (25 kritérií)

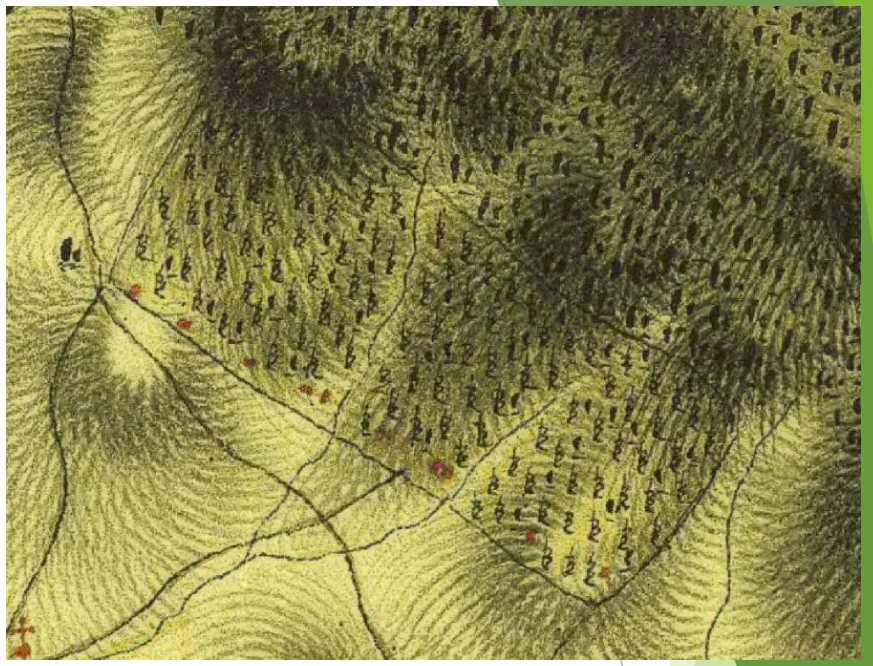
Číslo/Názov – vinohradníckej obce
Vinohradnícka oblasť
Geomorfologická jednotka – podľa geomorfologického členenia SR
Geologické podložie
Poloha v reliéfe
Nadmorská výška
Orientácia reliéfu
Sklon reliéfu
Pôdny typ/subtyp
Klimatický okrsok/oblasť
Potenciálna vegetácia
Premena-Zmena
Reálna vegetácia – stromová, krovinná, byliny (invázne rastliny)
Vzácne stromy
Staré ovocné stromy
Súčasné využívanie
Vizuálna kvalita
Stavby
Religiózne prvky
Horný okraj
Dolný okraj
Usporiadanie (v smere spádnic, v smere vrstevníc, diagonálne)
Šírka vinohradu
Dĺžka vinohradu,
Negatívne javy,
Návrh na ochranu

Identifikácia starých vinohradov na príklade Radošoviec

Malokarpatská vinohradnícka oblasť
Skalický vinohradnícky rajón
Vinohradnícka obec - Radošovce

1. voj. Mapovanie (1783)

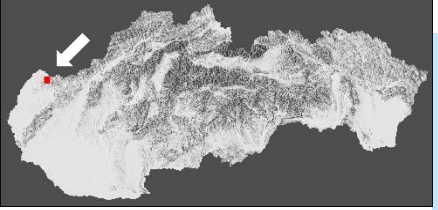
Starý vinohrad v Radošovciach je podľa geomorfologického členenia súčasťou JZ výbežkov Bielych Karpát pod plochým chrbtom s najvyšším bodom Turecký stôl – 430 m n.m., ktorý chráni svah vinohradov pred severnými vetrami. Klíma je miene teplá a mierne vlhká s ročným úhrnom zrážok medzi 700 až 800 mm. Samotný vinohrad sa rozprestiera na miernom, úpätnom svahu so sklonom do 10-12°. Podľa Vinohradníckeho členenia územia Slovenska ÚKSÚP (2023) patrí vinohradnícka obec Radošovce do Skalického vinohradníckeho rajónu v rámci Malokarpatskej vinohradníckej oblasti.

Poloha starého vinohradu Radošovce

Najzápadnejší starý vinohrad na Slovensku vo vinohradníckej obci Radošovce. Skalický rajón, Malokarpatská VHO (vinohradnícka oblasť). Trnavský kraj, okres Skalica, pohorie – Biele Karpaty

Starý vinohrad vinohradníckej obce Radošovce sa nachádza na JZ úpätí Bielych Karpát, ktoré vybiehajú do Chvojníckej pahorkatiny v rámci Záhorskej nížiny.

Radošovce - vinice (LiDAR, LAS data)

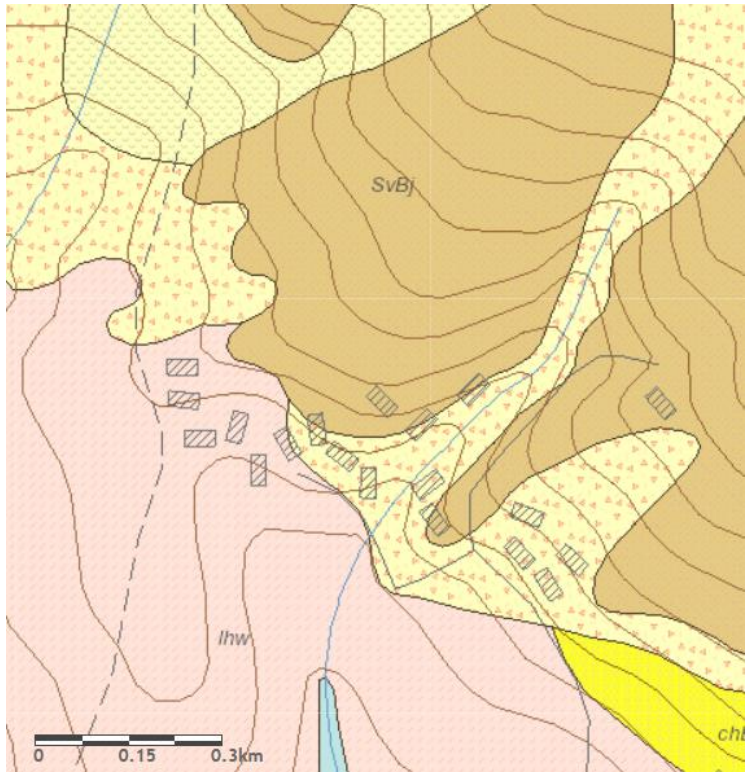
(Klasifikované mračno bodov z LLS, ÚGKK SR)

Analýza LiDAR dát z klasifikovaného mračna bodov (Letecké laserové skenovanie, ÚGKK SR)

Analýza atribútov prostredia vinohradu

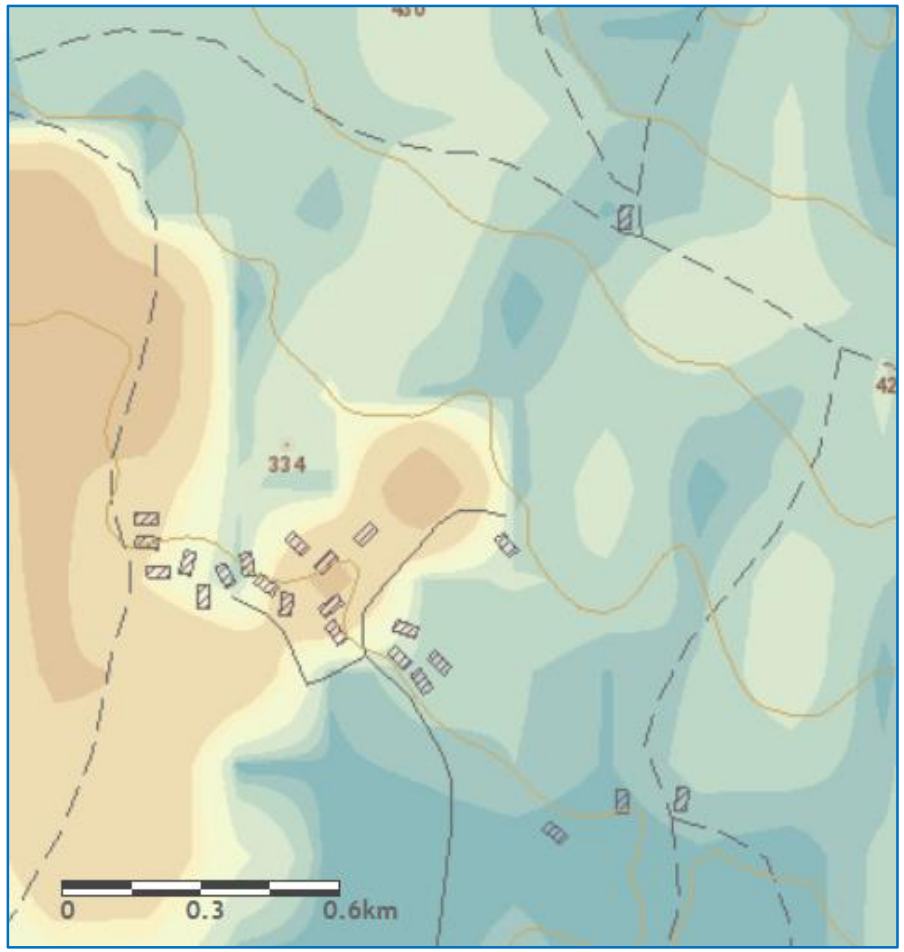
Geologická mapa – dominuje paleocénne svodnické súvrstvie SvBj: ílovce, vápnité siltové ílovce, pieskovce a drobové pieskovce (flyš), eolicko-deluviálne sedimen (lhw) Zdroj: GÚDŠ

Geologické podložie ílovcov a pieskovcov tvorí sobstrát skeletnatých kambizemí radošovského vinohradu.

Úrovne hladín podzemnej vody pod terénom.
Zdroj:https://www.sah-podzemnavoda.sk/

Zdroj podzemnej vody pod slúži ako gravitačný vodovod pre celý vinohrad (Foto, J. Hreško, V. Piscová, 2026

Významné a vzácne dreviny vinohradu

Oskoruša (Jarabina oskorušová / Sorbus domestica) je naša najvzácnejšia pôvodná listnatá drevina, ktorá patrí medzi absolútnych rekordérov v dlhovekosti a odolnosti. V regióne Záhoria a Bielych Karpát (vrátane širšieho okolia Radošoviec) má hlbokú tradíciu. Tieto stromy rastú pomerne pomaly a do plnej rodovosti nastupujú až medzi 10. a 20. rokom života, no ich životnosť je fascinujúca. Bežne sa dožívajú 300 až 500 rokov, pričom najstaršie jedince v strednej Európe presahujú hranicu 600 rokov. V dospelosti dosahujú výšku až 20 metrov a ich mohutné koruny sú po stáročia neprehliadnuteľnou dominantou tradičných sadov a vinohradov

V súčasnosti sa oskoruša považuje za drevinu budúcnosti v kontexte klimatických zmien. Vďaka svojmu mimoriadne hlbokému kolovitému koreňovému systému dokáže čerpať vlahu zo spodných vrstiev zeme aj počas dlhotrvajúceho sucha. Ako teplomilný druh výborne prosperuje na slnečných južných svahoch a bez problémov znáša vlny horúčav, no zároveň vykazuje vysokú mrazuvzdornosť voči zimám až do -30 °C. Jej veľkou výhodou je aj vysoká prirodzená odolnosť, keďže netrpí takmer žiadnymi závažnými chorobami ani škodcami a nevyžaduje chemickú ochranu. V minulosti sa oskoruša pestovala aj kvôli kvalitnému drevu.

Ovocné stromy starých miestnych odrôd predstavujú významnú genofondovú bázu odolných a chuťovo nenahraditeľných druhov, ktoré sa dlhodobo prispôsobovali klimatickým a pôdno-substrátovým podmienkam. Zároveň predstavujú cenné relikty historickej záhradnej kultúry starých vinohradov.

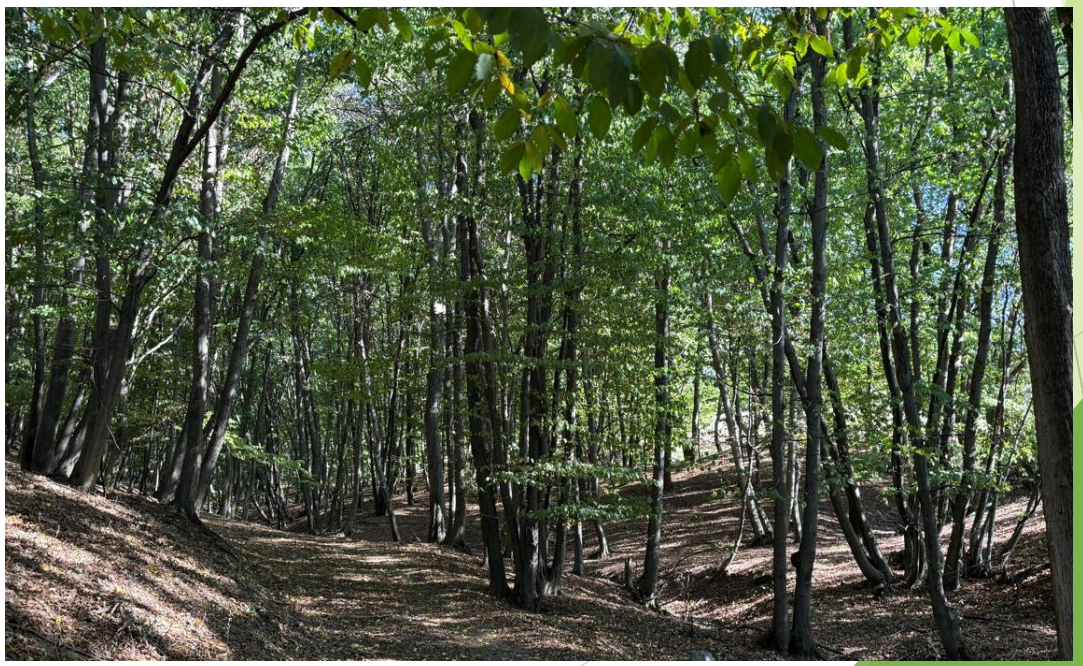

Rastlinné spoločenstvo *Arrhenatheretum elatioris*, v slovenskej terminológii známe ako ovsíkové lúky, predstavuje poloprirodzené mezofilné kvetnaté lúky, ktoré majú v katastri obcí Radošovce a Koválovec nezastupiteľnú úlohu. V podmienkach Chvojnickej pahorkatiny a podhoria Bielych Karpát sa vyvinuli ako náhradná vegetácia po pôvodných dubovo-hrabových lesoch. Najčastejšie ich nájdeme na terasách starých vinohradov a ako cenný podrast v tradičných extenzívnych sadoch s vysokokmeňmi oskoruší, sliviek či jabloní, kde tvoria takzvané sadové lúky. Tieto porasty sú viacvrstvové a druhovo veľmi bohaté, pričom ich celkový vzhľad určuje striedanie kvitnúcich aspektov. V hornom trávovom poschodí jednoznačne dominuje vysoká trsnatá tráva ovsík vyvýšený (*Arrhenatherum elatius*), ktorú v závislosti od vlhkosti pôdy dopĺňa reznačka laločnatá (*Dactylis glomerata*), trojštet žltkastý (*Trisetum flavescens*) či kostrava lúčna (*Festuca pratensis).* Spodné vrstvy lúky vypĺňa pestrá mozaika kvitnúcich bylín, medzi ktorými majú stabilné zastúpenie margaréta biela *(Leucanthemum vulgare),* zvonček rozložitý (*Campanula patula*), lipkavec biely (*Galium album*), rebríček obyčajný (*Achillea millefolium*), ranostaj pestrý (*Securigera varia*) či ďatelina lúčna (*Trifolium pratense*). Z hľadiska ekológie a udržateľnosti sú ovsíkové lúky plne závislé od pravidelnej ľudskej činnosti. Pre zachovanie ich druhovej pestrosti a zamedzenie šírenia náletových drevín, akým je v tomto regióne najmä agresívny agát biely (*Robinia pseudoacacia*), vyžadujú kosenie 1 až 2-krát ročne na seno, prípadne ľahkú jesennú pastvu. V kontexte prebiehajúcej klimatickej zmeny sú tieto porasty v radošovskom chotári pomerne stabilné, keďže samotný ovsík vyvýšený (*Arrhenatherum elatius*) disponuje hlbokým koreňovým systémom, vďaka ktorému dokáže spoločenstvo dobre znášať aj suchšie letné obdobia typické pre Záhorie.

Nelesná drevná vegetácia (NDV) Nelesná drevná vegetácia (NDV) v okolí Vinárstva Vinpera (Koválovec/ Radošovce - okres Skalica) tvorí kľúčovú súčasť tunajšej poľnohospodársko-vinohradníckej krajiny Chvojnickej pahorkatiny. Ide o intenzívne využívané územie Skalického vinohradníckeho rajónu, kde tieto ostrovy mimolesnej zelene plnia nenahraditeľnú ekologickú, protieróznu a mikroklimatickú funkciu.

1. Brehové porasty - sprievodná vegetácia vodných tokov Najvýznamnejším lineárnym prvkom je vodný tok Chvojnica a jej prítoky, ktoré pretekajú aj Radošovcami. Táto oblasť patrí pod Prírodnú rezerváciu Chvojnica. Koválovec a okolie Vinpera: Dominujú tu vlhkomilné druhy stromov ako jelša lepkavá (*Alnus glutinosa*), rôzne druhy vŕb, napr. vŕba biela (*Salix alba*), vŕba krehká (*Salix fragilis*), vŕba rakytová (*Salix caprea*), ďalej jaseň štíhly (*Fraxinus excelsior*). V menšom zastúpení javor poľný (*Acer campestre*), j. horský (*A. pseudoplatanus*), a ovocné stromy orech kráľovský (*Juglans regia*), čerešňa vtáčia (*Prunus avium*), zaznamenali sme aj inváznyjavorovec jaseňolistý (*Acer negundo*) – 1 ks, breza previsnutá (*Betula pendula*). Tieto porasty spevňujú brehy proti vodnej erózii, filtrujú splachy z okolitých polí a vinohradov a slúžia ako hlavný biokoridor pre migráciu živočíchov

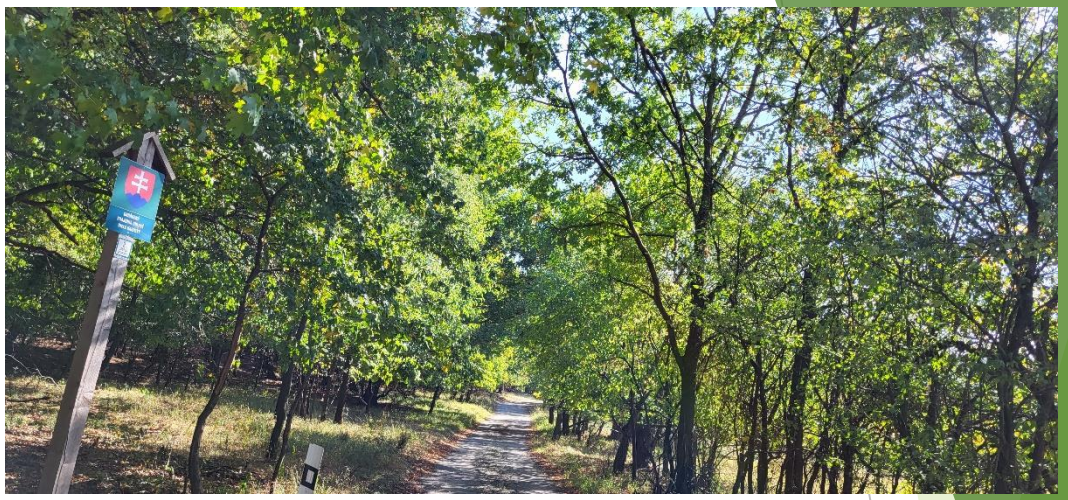
4. Vetrolamy a líniová zeleň pri cestách

Keďže táto oblasť je známa svojou veternou polohou (ktorá hrozno prirodzene suší a chráni pred plesňami), v širšom okolí boli v minulosti umelo vysádzané vetrolamy na zmiernenie veternej erózie pôdy. Vyskytuje sa v nich: orech kráľovský (*Juglans regia*), topoľ čierny (*Populus nigra*) alebo agát biely (*Robinia pseudoacacia*), ktorý sa v regióne využíva na produkciu včelieho medu, ďalej lieska obyčajná (*Corylus avellana*), roztrúsene sa objavuje javor poľný (*Acer campestre*), svíb krvavý (*Cornus sanguinea*), zemolez obyčajný (*Lonicera xylosteum*), lipa malolistá (*Tilia cordata*), lipa veľkolistá (*Tilia olatyphyllos*), borievka obyčajná (*Juniperus communis*) a breza previsnutá (*Betula pendula*).

2. Vinohradnícke remízky a medze Priamo v okolí vinohradov Vinárstva Vinpera sa nachádzajú terasovité medze, strmšie neobhospodarované svahy a historické agrárne valy. Nelesnú vegetáciu tu tvoria najmä suchomilné a teplomilné kroviny typické pre panónsku floristickú oblasť: hloh jednosemenný (*Crataegus monogyna*), trnka obyčajná (*Prunus spinosa*), ruža šípová (*Rosa canina*) a lieska obyčajná (*Corylus avellana*), roztrúsene sa objavuje javor poľný (*Acer campestre*), svíb krvavý (*Cornus sanguinea*), či ovocné dreviny čerešňa vtáčia (*Prunus avium*), orech kráľovský (*Juglans regia*). Tieto druhy NDV výrazne podporujú biodiverzitu. Poskytujú útočisko a hniezdiská pre vtáctvo a dravý hmyz, ktoré prirodzene regulujú škodcov viniča, čo pomáha ekologickejšiemu manažmentu vinohradov.

3. Staré ovocné sady a solitéry Pre krajinný ráz podhoria Bielych Karpát a okrajov Chvojníckej pahorkatiny sú charakteristické trávnaté kopanice, roztrúsené samoty a staré ovocné sady. Zaznamenali sme pôvodné, často polozabudnuté odrody jabloní, hrušiek a predovšetkým sliviek a oskoruší – jarabina oskorušová (*Sorbus domestica*), ktoré sú pre tento región typické, tiež moruše biela a čierna (*Morus alba a Morus nigra*). V záhradách pri domoch vysadená borovica lesná (*Pinus sylvestris*). Tieto solitérne stromy a zvyšky sadov dotvárajú typickú estetickú textúru vidieckej krajiny Záhoria

Staré odrody jabloní: Kožuchy (Kožovky / Boskoopské červené): Veľmi populárne jablká s typicky drsnou, „kožovitou“ šupkou. Sú vynikajúce na zimné uskladnenie a tradičné záhorácke štrúdle. Štrúdláky: Veľké, kyslejšie jablká s vysokou šťavnatosťou, z ktorých sa v regióne piekli tie najlepšie koláče. Parména zlatá zimná: Jedna z najstarších a najchutnejších stolových odrôd s typickou korenistou chuťou a žlto-červeným líčkom.

Staré odrody jabloní – Batul: Stará sedmohradská odroda, ktorej plody sú menšie, no majú mimoriadne dlhú trvanlivosť a pevnú, sladkú dužinu. Jonathan: Tradičné zimné červené jablko s príjemnou vôňou, ktoré malo stabilné miesto v každej záhoráckej záhrade.

Staré odrody hrušiek: Šemendzie (Šemendia): Legendárne regionálne hrušky, ktoré sú na Záhorí a v Bielych Karpatoch vysoko cenené. Sú považované za jedny z najlepších hrušiek na pálenie, pretože miestna hruškovica z nich má nezameniteľnú arómu. Krvavky: Menšie hrušky s charakteristickou červenou až tmavočervenou dužinou. Sú sladké, mierne korenisté a obľúbené najmä u detí. Madžie hlavy: Staré krajové názvy pre mohutné, veľké hrušky, ktoré sa často sušili alebo varili na lekvár. Pastornica: Neskorá zimná odroda s veľkými plodmi, ktorá sa zberá na jeseň a vydrží dlho do zimy.

Staré odrody sliviek: Bystrická slivka (Domáca slivka): Absolútna klasika tunajších sadov. Hoci dnes trpí vírusom šárky, staré stromy v Radošovciach stále nájdete. Má vysokú cukornatosť, ideálnu na varenie hustého lekváru a na tradičnú slivovicu. Duranzie (Durenky): Mimoriadne dôležitá odroda pre tento región. Dužina sa síce neodeľuje od kôstky, ale plody sú neskutočne sladké a šťavnaté. Sú hlavnou surovinou na destiláciu kvalitnej domácej pálenky na Záhorí. Belice (Biele slivky): Staré odrody so žltkastými až zelenkasto-bielymi plodmi, ktoré dozrievajú skôr a využívali sa na priamy konzum alebo rýchle spracovanie.

Stavby a architektúra vinohradu

Pôvodné búdy

Vinárstvo Vinpera je moderné slovenské vinárstvo, ktoré v sebe spája hlbokú vinohradnícku tradíciu Záhoria s inovatívnym prístupom a zážitkovou agroturistikou. Sídli v malebnej obci Radošovce, ktorá patrí do Skalického vinohradníckeho rajónu. História výroby vína v tejto lokalite siaha až do roku 1555. Samotnú značku Vinpera založili v roku 2016 dvaja spoločníci, Peter Kudláč a Rastislav Ňukovič, pričom názov vinárstva vznikol ako skratka ich mien

Súčasné problémy starých vinohradov – klimatická zmena

Staršie vinohrady sú odolnejšie

Staršie korene viniča dokážu suchu odolávať lepšie, pretože vedia vodu ťahať z väčšej hĺbky aj pri nedostatku vlahy. Naopak, suchom trpia najmä novovysadené vinohrady.

„Mladé vinice vyslovene trpeli a bez zavlažovania vysychali," potvrdzuje vinár Matúš Vdovjak z Veľkej Tŕne vo vinohradníckej oblasti Tokaj.

Z analýzy starých vinohradov predpokladáme, že hydrický režim priaznivo ovplyvňuje aj úpätná a podsvahová poloha s potenciálom akumulácie podpovrchovej vody a spomaľovaním hypodermického odtoku.

Starý vinohrad pri obci Viničky vo vinohradníckej oblasti Tokaj situovaný na JZ okraji Zemplínskych vrchov, ktorý tvoria svahy ryolitového extruzívneho dómu, ostro ohraničený zhora okrajom dubového lesa a zdola veľko-blokovou ornou pôdou. Šírka 700 m, dĺžka 70-150 m.

Starý vinohrad pri obci Viničky

Významným negatívnym javom pre staré vinohrady je aktivita lesnej zveri, čo je pre južné výbežky pohorí Západných Karpát známe, pretože sa tu kumuluje výskyt jelenej a srnčej zveri, ale prevládajú čriedy danielov a v niektorých lokalitách aj muflonov. Práve z tohto dôvodu je nutné pevné oplotenie a pravdepodobne je to aj jeden z faktorov zániku vinohradov, najmä v horných častiach v blízkosti lesa.

V popredí opustený vinohrad s koseným extenzívnym sadom v ľavej časti oplotený aktívny vinohrad s pásom TTP, vpravo rôzne spôsoby oplotenia. (Foto, J. Hreško, V. Piscová, 2026)

ĎAKUJEM ZA POZORNOSŤ

VEGA-1/0504/25 Klasifikácia archetypov krajiny Slovenska v kontexte socio-ekonomických zmien a súčasného vývoja klímy